

S. PROCLUS Constantinopolitanus¹ († 446)

ORATIONES

PG 65, 680 Oratio I.² I. Παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον τὴν γλῶτταν ἡμῶν, ἀδελφοῖς, πρὸς εὐφημίαν καλεῖ· καὶ ἡ παροῦσα ἑօρτὴ τοῖς συνελθοῦσιν ὥφελείας γίνεται πρόξενος, καὶ μάλιστα εἰκότως. Ἀγνείας γάρ ἔχει ὑπόθεσιν, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν γυναικῶν καύχημα τὸ τελούμενον· καὶ δόξα τοῦ Θήλεως, διὰ τὴν ἐν *681 καιρῷ μητέρᾳ καὶ παρθένον. Ἐπέραστος αὕτη καὶ ἔξαίσιος ἡ σύνοδος. *

1204

Ιδοὺ γάρ καὶ θάλαττα δωροφορεῖ τῇ παρθένῳ· ἡ μὲν τὰ νῶτα αὔτῆς, ταῖς ὀλκάσι γαληνῶς ὑφαπλώσασα· ἡ δὲ τὰ ἵχνη τῶν βαδιζόντων ἀκωλύτως παραπέμπουσσα. Σκιρτάτω ἡ φύσις, καὶ ἀγαλλιάσθω τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καὶ γυναικες τιμῶνται χορευέτω ἡ ἀνθρωπότης, διὰ καὶ παρθένοι δοξάζονται. «Οπου γάρ ἐπλεόνασσεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις». Συνεκάλεσε γάρ ἡμᾶς νῦν ἐνταῦθα ἡ ἀγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία· τὸ ἀμόλυντον τῆς παρθενίας κειμήλιον, δι λογικὸς τοῦ δευτέρου Ἀδάμ παράδεισος· τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐνώσεως τῶν φύσεων· ἡ πανήγυρις τοῦ σωτηρίου συναλλάγματος, ἡ παστάς, ἐν ἦ δι λόγος ἐνυμφεύσατο τὴν σάρκα· ἡ ἔμψυχος τῆς φύσεως βάτος, ἦν τὸ τῆς θείας ὄδινος πῦρ οὐ κατέκαυσεν· ἡ ὅντως κούφη

PG 65, 679 Oratio I.² I. Virginalis solemnitas linguam nostram hodie, 1204
fratres, ad laudis praeconium provocat; praeiensque festivitas collecto nunc coetui utilitatem conciliat; atque id iure quidem optimo.

Continet enim celebritas haec castimoniae argumentum, totiusque feminei sexus gloriationem habet ac mulierum gloriam, eius ergo quae in tempore Mater * ac Virgo est. Amabilis plane ac mirabilis haec coitio. En enim terra et mare pariter obsequium fovent: hoc quidem obsequio, placidum navigantibus dorsum substernens, illa vero viatorum vestigia expedite deferens. Saliat natura, humanumque exultet genus, quippe cum mulieres quoque honorentur. Chorus ducat hominum natura, quod et virgines honori habeantur: *Ubi enim abundavit delictum, superabundavit et gratia.*³ Hic nos quippe modo, sancta Dei Genitrix ac Virgo Maria in unum coëgit: impollutus ille virginitatis thesaurus, spiritualis secundi Adami paradisus, unionis naturarum officina, salutaris commercii nundinae, thalamus, in quo sibi Verbum carnem despontavit, animatus naturae rubus,⁴ quem divini partus ignis non combussit; vere levis illa nubes,⁵ quae seden-

¹ Antea fuerat Episcopus Cyzici. Vide alios locos, sub titulo « Incertus Auctor », S. Proclo attributos.

² Anno 429 habita.

³ Rom. V, 20.

⁴ Exod. III, 2.

⁵ Isa. XIX, 1.

νεφέλη, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν χερουβίμ μετὰ σώματος βαστάσασα· ὁ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ ὑετοῦ καθαρώτατος πόνος, ἐξ οὗ ὁ ποιμὴν τὸ πρόδατον ἐνεδύσατο. Μαρία ἡ δούλη καὶ μήτηρ, ἡ παρθένος, καὶ οὐρανός, ἡ μόνη Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους γέφυρα· ὁ φρικτὸς τῆς οἰκονομίας ιστός, ἐν ᾧ ἀρρένως οὐρανοῦ ἡ τῆς ἐνώσεως χιτών· οὕπερ ιστουργός μὲν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· ἔριθος δέ, ἡ ἐξ ὑψους ἐπισκιάσασα δύναμις· ἔριον δέ, τὸ ἀρχαῖον τοῦ Ἀδάμ κάδιον· κρόκη δέ, ἡ τῆς Παρθένου ἀμάλυντος σάρξ· κερκίς δέ, ἡ ἀμέτρητος τοῦ φορέσαντος χάρις· τεχνίτης δέ, ὁ δι' ἀκοῆς εἰσπηδήσας Λόγος. Τίς εἶδε, τίς ἤκουσεν, ὅτι μήτραν ὁ Θεὸς ἀπεριγράπτως ὥκησε, καὶ διὸ οὐρανὸς οὐκ ἐγώρησεν, ἡ γαστήρ οὐκ ἐστενοχώρησεν.

1205

II. Ἀλλ' ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς Θεὸς οὐ γυμνός· καὶ ἀνθρωπὸς οὐ ψιλός·^{PG 65, 681} καὶ πύλην σωτηρίας ὁ τεχθεὶς, τὴν πάλαι τῆς ἀμαρτίας ἔδειξε θύραν. "Οπου γὰρ ὁ ὄφις διὰ τῆς παρακοῆς τὸν ἴὸν ἐξέχεεν, ἐκεῖθεν ὁ Λόγος διὰ τῆς ὑπακοῆς εἰσελθὼν, τὸν ναὸν ἐζωοπλάστησεν. "Οθεν ὁ πρῶτος τῆς ἀμαρτίας Κάιν προέκυψεν, ἐκεῖθεν ὁ τοῦ γένους λυτρωτὴς Χριστὸς ἀσπόρως ἐβλάστησεν. Οὐκ ἐπησχύνθη ὁ φιλάνθρωπος τὴν ἐκ γυναικὸς ὁδὸν· ζωὴ γάρ ἦν τὸ πραγματευόμενον· οὐκ ἐμολύνθη οἰκήσας μήτραν, ἤγνερ * αὐτὸς ἀνυθρίστως^{*684}

tem super Cherubim, corporatum portavit; mundissimum vellus¹ imbris coelestis, ex quo Pastor ovem induit. Maria, inquam, ancilla et mater, virgo, ac coelum, Dei ad homines unicus pons, horrendum incarnationis textorum iugum, in quo ineffabili quadam ratione unionis illius tunica confecta est: cuius quidem textor exstitit Spiritus sanctus; nectrix, virtus obumbrans ex alto; lana, antiquum Adami vellus; trama, impolluta caro ex virginie; textorius radius, immensa gestantis gratia; artifex tandem, Verbum per auditum illabens. Quis vidit, quis audivit, inhabitasse Deum in utero incircumscripe; ac eum quem coeli capere non poterant, nullis arctatum angustiis, ventrem Virginis comprehendisse?

1205

II. Natus porro ex muliere est, Deus non nudus, at nec homo purus; natusque eam quae olim peccati porta fuerat, salutis ianuam effecit. Nam ubi serpens per inobedientiam ingressum virus effuderat,² ibi Verbum per obedientiam ingressum, vivum sibi exaedificavit templum. Unde peccati ille principatum tenens Cain emergerat,³ inde Redemptor generis Christus sine semine prodiit. Non erubuit clemens Deus nasci ex muliere. Nam vita erat quod ita moliebatur: nullam contraxit labem vulvae * hospitio, quam nullo ipse^{*683}

¹ Iudic. VI, 37.

² Gen. III, 6.

³ Gen. IV, 1.

έδημιούργησεν. Εἰ μὴ γάρ παρθένος ἔμεινεν ἡ μῆτηρ, ψιλὸς ἀνθρωπος ὁ τεχθεὶς, καὶ οὐ παράδοξος ὁ τόκος· εἰ δὲ καὶ μετὰ τόκου ἔμεινε παρθένος, πῶς οὐχὶ καὶ Θεός, καὶ τὸ μυστήριον ἀφραστον; Ἐκεῖνος ἀφράστως ἐγεννήθη, ὁ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσελθὺν ἀκωλύτως· οὗτον συζυγίαν τῶν φύσεων ίδων ὁ Θωμᾶς, ἀνεκεκράγει λέγων· «Ο Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου».

PG
65, 684

1206

III. Μὴ ἀπαισχυνθῆς τὴν ᾠδῖνα, ἡ ἀνθρωπεύεται ἡμῖν γέγονε σωτηρίας ἀφορμή. Εἰ μὴ γάρ ἐκ γυναικὸς ἐγεννήθη, οὐκ ἂν ἀπέθανεν· εἰ μὴ ἀπέθανεν, οὐκ ἂν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατήργησε «τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον». Οὐχὶ ὅρις ἀρχιτέκτονι μεῖναι, ἐν οἷς αὐτὸς ὀκοδόμησεν· οὐ μιαίνει πηλὸς τὸν κεραμέα, ἀνακαινίζοντα ὅπερ ἐπλασε σκεῦος· οὔτως οὐδὲ μιαίνει τὸν ἀχραντὸν Θεόν, τὸ ἐκ παρθενικῆς γαστρὸς προελθεῖν. «Ἡ γάρ πλάττων οὐκ ἐμολύθη, διὰ ταύτης προελθών, οὐκ ἐμιάνθη. Ὡ γαστήρ, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἑλευθερίας ἡμῶν γραμματεῖον συνετάγη! Ὡ κοιλία, ἐν ᾧ τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου ὅπλον ἐχαλκεύθη! Ὡ ἄρουρα, ἐν ᾧ ὁ τῆς φύσεως γεωργὸς τὸν ἀσταχὺν ἀσπόρως ἐδιλάστησεν! Ὡ ναός, ἐν ᾧ Θεὸς γέγονεν ἴερεύς· οὐ τὴν φύσιν μεταβολών, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισε-

condiderat suo dedecore. Nisi enim mater virgo perseveravit, utique purus homo est qui est natus, nec est partus mirabilis. At si etiam post partum virgo permansit, quomodo non etiam erit Deus, ac mysterium quale nemo effari potest? Nulla is corruptione natus est, qui nullo prohibente clausis ianuis ingressus est; cuius Thomas coniunctas naturas videns, exclamavit dixitque: *Dominus meus, et Deus meus.*¹

PG
65, 683

1206

III. O homo, ne partum hunc erubescendum putes: quippe qui salutis nobis causa effectus sit. Nam si ex muliere natus non esset, non utique mortem oppetiisset: quod si carne mortem non oppetiisset, neque illum quoque per mortem destruxisset, *qui habebat mortis imperium, id est diabolum.*² Haudquaquam architecto dedecori est, ut eam incolat domum quam ipse extruxerit; neque lutum figulum inficit, cum ille vasculum quod finxerat, refingit: ita ne quicquam Deum purissimum polluit, quod ex virginali utero prodierit. Quam enim citra omnem sui labem formaverat, ex ea nulla contracta macula processit. O uterum, in quo communis hominum libertatis libellus compositus est! O ventrem, in quo adversus diabolum fabrefacta sunt arma! O arvum, in quo naturae ipse colonus sine semine spicam edidit! O templum, in quo Deus sacerdos effectus est; non naturam demutans, sed eum per misericordiam induens, qui est se-

¹ Io. XX, 28.² Hebr. II, 14.

δὲκ δὶ' οἶκτον ἐνδυσάμενος! «Ο Λόγος σὰρξ ἐγένετο», καν' Ιουδαῖοι ἀπιστῶσιν. Ό Θεὸς μορφὴν ἀνθρώπου ἐφόρεσεν ἀληθῶς, καν "Ελλῆνες κωμῳδῶσι τὸ θαῦμα. Διὸ γὰρ τοῦτο· «Ιουδαίοις μὲν σκάνδαλον, "Ελλησι δὲ μωρίαν», ὁ Παῦλος ἔβοιτο. Τοῦ γὰρ μυστηρίου τὴν δύναμιν οὐκ ἔγνωσαν, ἐπειδὴ ὑπέρ λόγον τὸ θαῦμα· «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν». Εἰ μὴ γὰρ ὁ Λόγος ὥκησε γαστέρα, οὐκ ἂν ἐκαθέσθη ἡ σὰρξ ἐπὶ τοῦ ἀγίου θρόνου. Εἰ τῷ Θεῷ ὅραις εἰς μήτραν ἦν ἐπλασεν ἐλθεῖν, δρα καὶ τὸ τοῖς ἀνθρώποις διακονεῖν. Καὶ εἰ τῷ Θεῷ ὅραις τοῖς ἀνθρώποις διακονεῖν, οὐκ ἂν δὶ' ἡμᾶς ἐπιτώχευσε πλούσιος ὁν.

1207 IV. "Ων κατὰ φύσιν ἀπαθής, γέγονε δὶ' οἶκτον πολυπαθής. Οὐκ ἐκ προκοπῆς γέγονε Θεὸς ὁ Χριστός. Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ Θεὸς ὁν, δὶ' οἶκτον γέγονεν ἀνθρώπος, * ὡς πιστεύομεν. Οὐκ ἀνθρώπον ἀποθεώθεντα κηρύττομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθέντα δόμολογοῦμεν. Τὴν οἰκείαν δούλην ἐπεγράψατο μητέρα, ὁ κατ' οὐσίαν ἀμήτωρ, καὶ κατ' οἰκονομίαν ἐπὶ γῆς ἀπάτωρ· ἐπεὶ πῶς ὁ αὐτὸς κατὰ Παῦλον, ἀμήτωρ καὶ «ἀπάτωρ»; Εἰ ψιλὸς ἀνθρώπος, οὐκ ἀμή-

PG
65, 684

*685

eundum ordinem Melchisedech!¹ *Verbum caro factum est*,² quamquam iudei dicenti Domino non credant. Vere Deus formam hominis induit, tametsi gentiles miraculum subsannent. Ob id enim clamabat Paulus: *Iudeis quidem scandalum, gentibus vero stultitiam*.³ Nam neque mysterii vim cognoverunt, eo quod miraculum captum supereret ac rationem: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent*.⁴ Nisi enim Verbum uterum inhabitasset, neque caro consedisset in throno sancto. Si Deo ignominiae esset, in uterum illabi quem ipse formarat, esset quoque probro hominibus ministrare. Quod si Deo esset probro ministrare hominibus, haudquaquam cum dives esset, pro nobis egenus factus esset.⁵

PG
65, 683

*686

1207 IV. Qui per naturam impassibilis erat, is propter suam misericordiam multis se passionibus obnoxium fecit. Haudquaquam Christus ex profectu in Deum * evasit. Absit. Sed Deus cum esset, ut docet fides, misericordia motus, factus est homo. Non praedicamus hominem deificatum, sed Deum incarnatum confitemur. Ancillam suam in matrem ascivit, is qui per naturam matrem nescit, quique nihilominus secundum oeconomiam in terra sine patre exsistit. Alioqui quomodo idem ipse doctore Paulo, *sine patre, et sine matre?*⁶ Si

¹ Ps. CIX, 4.² Io. I, 14.³ I Cor. I, 23.⁴ I Cor. II, 8.⁵ II Cor. VIII, 9.⁶ Hebr. VII, 3.

τωρ· ἔχει γάρ μητέρα· εἰ γυμνὸς Θεός, οὐκ ἀπάτωρ· ἔχει γάρ πατέρα· νῦν δὲ ὁ αὐτός, ἀμήτωρ μέν, ὡς πλάστης, ἀπάτωρ δέ, ὡς ἀνθρωπος.

^{PG}
65, 685 VI. [...] Καὶ γίνεται ἀνθρωπος ἐκ Παρθένου, ὡς οἶδεν αὐτός· λόγος γάρ ἔρμηνεύσαι τὸ θαῦμα οὐ δύναται· καὶ ἀποθνήσκει δὲ ἐγένετο· καὶ λυτροῦται δὲ ὑπῆρχε, κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον· »Ἐνῷ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἴματος αὐτοῦ, τὴν ἀφεσιν τῶν παραπτωμάτων». «Ω τῶν μεγάλων πράγματων! Κλλοις ἐπραγματεύσατο τὸ ἀθάνατον· αὐτὸς γάρ ὑπῆρχε ἀθάνατος.

^{PG}
65, 688 VII. [...] Οὐκ ἀφῆκεν εἰς τέλος εἶναι τῷ διαβόλῳ ὑπεύθυνον, δὲ φιλοικτίρων Θεός· ἀλλ’ ἤλθεν δὲ ἀεὶ παρών, καὶ κατέβαλε λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἔδιον αἷμα· καὶ ἔδωκεν ὑπὲρ τοῦ γένους ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἥν ἐκ Παρθένου ἐφόρεσε σάρκα· καὶ ἔξηγοράσατο τὸν κόσμον ἐκ τῆς τοῦ νόμου κατάρας, θανάτῳ τὸν θάνατον καταργήσας· καὶ βοᾷ Παῦλος: «Χριστὸς ἡμᾶς ἔξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου».

^{PG}
65, 688 VIII. 'Ο τοίνυν ἀγοράσας ἡμᾶς, οὐ ψιλὸς ἀνθρωπος, δὲ Ιουδαῖες· ή γάρ τῶν ἀνθρώπων ἀπασα φύσις τῇ ἀμαρτίᾳ δεδούλωτο· ἀλλ’ οὔτε μὴν γυμνὸς ἀνθρωπότητος Θεός· σῶμα μὲν γάρ εἶχεν, δὲ Μανιχαῖες. Εἰ μὴ γάρ ἐνεδύσατο *
*689 ἐμέ, οὐκ ἂν ἔσωσεν ἐμέ· ἀλλ’ ἐν τῇ γαστρὶ * τῆς Παρθένου δὲ ἀποφηνάμενος,

est purus homo, non est sine matre, matrem enim habet: si est nudus Deus, non est sine patre: habet enim patrem. At nunc, unus idemque sine matre quidem est, ut plastes; sine patre vero, ut plasma.

^{PG}
65, 686 VI. [...] Fit nimis homo ex Virgine, modo ei pernoto; nulla enim oratio miraculum hoc assequi valeat; moriturque, quod factus erat; redimit vero, quod erat, iuxta quod ait Paulus: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum.*¹ O miram, magnamque rem! Immortalitatem alii conciliavit, atque perperit: quippe qui ipse immortalis erat.

^{PG}
65, 687 VII. [...] Non permisit, sua, Deus, misericordia, perpetuo obstricatum teneri diabolo; sed venit ipse qui semper et ubique adest, ac proprium sanguinem nostri causa in redemptionis pretium profudit; carnemque quam ex Virgine susceperebat, commutationem pro eiusdem salute, morti tradidit; ac mundum a legis redemit maledicto, mortem destruens morte: unde etiam clamat Paulus: *Christus nos redemit de maledicto legis.*²

^{PG}
65, 687 VIII. Qui nos ergo redemit, o iudee, non est purus homo: universa enim hominum natura peccati servitute oppressa tenebatur: at neque Deus tantum, humana destitutus natura; corpus namque habebat, o manichaei. Nisi enim me induisset, haud * mihi salutem contulisset: sed ipse in Virginis utero editus, reum induit. Mira qua-

¹ Ephes. I, 7.

² Galat. III, 13.

τὸν κατάδικον ἐνεδύσατο. Καὶ ἔκει τὸ φρικτὸν γέγονε συνάλλαγμα· δοὺς γάρ πνεῦμα, ἔλασε σάρκα. Ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς Παρθένου, καὶ ἐκ τῆς Παρθένου. Ὁ μὲν γάρ ἐπεσκιασεν αὐτήν· δὲ ἐσαρκώθη ἐξ αὐτῆς. Εἰ ἄλλος δὲ Χριστὸς καὶ ἄλλος δὲ Θεὸς Λόγος, οὐκ ἔστι τριάς ἡ ἀγία Τριάς· ἀλλὰ κατὰ σέ, αἱρετικέ, τετράς.

- 1211** X. Ὡ τοῦ μυστηρίου! βλέπω τὰ θαύματα, καὶ ἀνακηρύττω τὴν Θεότητα· PG
65, 692 δρῶ τὰ πάλη, καὶ οὐκ ἀπαρνοῦμαι τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλ’ δὲ Ἐμμανουὴλ, φύσεως μὲν πύλας ἀνέψηεν ὡς ἀνθρωπος· παρθενίας δὲ ικεῖθρα οὐ διέρρηξεν ὡς Θεός· ἀλλ’ οὕτως ἐκ μήτρας προῆλθεν, ὡς δὲ ἀκοῆς εἰσῆλθεν οὕτως ἐτέχθη, ὡς συνελήφθη. Ἀπαθῶς εἰσῆλθεν, ἀφράστως ἐξῆλθε, κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιὴλ τὸν λέγοντα «Ἐπέστρεψέ με, φησί, Κύριος κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης τῶν ἀγίων τῆς ἐξωτέρας, τῆς βλεπούσης κατὰ ἀνατολάς, καὶ αὐτῇ ἦν κεκλεισμένη. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με· Γίε ἀνθρώπου, ἡ πύλη αὐτῇ κεκλεισμένῃ ἔσται· οὐκ ἀνοιχθήσεται· οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δὲ αὐτῆς, ἀλλ’ ἡ Κύριος δὲ Θεὸς Ἰσραὴλ, μόνος· αὐτὸς εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη». Ιδού ἀπόδειξις ἐναργῆς τῆς ἀγίας θεοτόκου Μαρίας. Λιέσθω τοίνυν ἀντιλογία πᾶσα, καὶ τῇ τῶν Γραφῶν καταφωτίζωμεθα γνῶσει, ἵνα καὶ βασιλείας οὐρανῶν τύχωμεν ἐν Χριστῷ, φησί δέξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

dam ac stupenda illic facta est commutatio: dans enim spiritum, accepit carnem. Idem ipse cum Virgine, et ex Virgine. Nam illud quidem obumbravit ei; hoc ex ea carnem assumpsit. Si est alias Christus, alias Deus Verbum iam non erit trinitas sancta Trinitas; sed sententia tua, o haeretice, quaternitas.

- 1211** X. O mysterium! Miracula video, et Divinitatem praedico: passiones cerno, nec humanitatem inficio. Ceterum Emmanuel, naturae quidem portas aperuit ut homo; virginitatis autem claustra non violavit neque perrupit, ut Deus: quin ita ex utero est egressus, sicuti per aurem est ingressus: ita natus, sicut conceptus. Ingressus est sine passione; egressus est absque ulla corruptione, iuxta quod ait propheta Ezechiel: *Convertit me*, inquit, *Dominus ad viam portae sanctuarii exterioris quae respiciebat ad orientem; et haec clausa erat. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis, porta haec clausa erit, et non aperietur; et nullus transiet per eam; sed solus Dominus Deus Israel: ipse ingredietur et egredietur, et erit porta clausa.*¹ En aperte declaratam sanctam Dei genitricem Mariam. Dirimatur ergo omnis contradictio, ac Scripturarum doctrina illustremur; quo et coelorum consequamur regnum in Christo, cui gloria in saecula saeculorum. Amen. PG
65, 692

¹ Ezech. XLIV, 1-2.

PG 65, 696 Oratio II, III. [...] Αἰσχυνέσθωσαν Ἰουδαίων παῖδες, οἱ τὴν παρθε- 1212 νικὴν ὡδῖνα διασύροντες, οἱ λέγοντες· Εἰ ἔτεκε παρθένος, οὐκ ἔμεινε παρθένος. "Αθλει καὶ ταλαίπωρε, δὲ Ἀδάμ εἰς τὸν κόσμον παρήχθη, καὶ κάμπτος τὴν διάπλακσιν οὐχ ὑδρισεν· δὲ Θεὸς κατὰ σάρκα ἐγεννήθη, καὶ φθορὰν δὲ τόκος ὑπέμεινε; Διὰ τοῦτο γάρ καὶ δεύτερος Ἀδάμ κατὰ σάρκα δὲ Δεσπότης Χριστός· ἐπειδὴ δὲ προιλαβὼν Ἀδάμ τύπος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. Ἔσκιογράφησεν δὲ πηλὸς τὸν κεραμέα. "Οτι δὲ τύπος ἦν, ἀκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Ἐδασίλευσεν δὲ θάνατος ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ δόμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, δεῖς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος». Καὶ δπως τύπος ἦν δὲ Ἀδάμ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ κατὰ σάρκα, ἀκουε· "Ο δοῦλος, φύσεως ἀρχή· δὲ Δεσπότης, ἀρχὴ ζωῆς τέλος μὴ ἔχοντος. Ἐκεῖνον αἱ θεῖαι χεῖρες ἐπλασαν· οὗτος, διὸ οἶδεν, ἔστη τὸν ἐσάρκωσεν. Ἐκεῖνος γέγονε κατ' εἰκόνα· οὗτος, εἰκὼν ἀκτιστος. Ἐκεῖνος δι' ἐμψυχήματος ἐψυχώθη· οὗτος ἐν δούλου μορφῇ ὥφθη. Ἐκείνου δὲ παράδεισος οἶκος· τούτου δὲ οὐρανὸς θρόνος. Ἐκεῖνος γλῶττα τῆς κτίσεως· οὗτος, κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνος τὴν χεῖρα εἰς δένδρον ἐξέτεινε, καὶ θάνατον ἐτρύγγησεν· οὗτος τὰς χεῖρας ἤπλωσεν ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ τὸν κόσμον ἐνηγκαλίσατο· καὶ βοᾷ ἐν Εὐαγγελίοις· «"Οταν ὑψωθῶ, πάντας ἐλ-

PG 65, 695 Oratio II, III. [...] Erubescant iudei, qui virginalem partum insectantur ac irrident, dicentes: Si virgo peperit, nequaquam virgo permanxit. Miser ac infelix: Adam in mundum productus est, nec ulla molestia aut labes efformatum infecit: Deoque carne nato, partus corruptionem sustinere debuerit? Idecirco enim Christus Dominus secundus Adam secundum carnem dictus est quoniam is qui praecessit, primus Adam Christi Domini figura fuit. Nimirum lutum adumbravit figulum. Adamum autem Christi figuram gessisse, audi ex beato Paulo dicente: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae; qui est forma futuri.*¹ Quemadmodum vero Adamus, Christi Domini figura fuerit secundum carnem, accipe. Servus, naturae principium; Dominus interminabilis principium vitae. Efformarunt illum divinae manus; hic, qua novit ipse ratione, carnem sibi adiunxit. Ille ad imaginem factus est; hic ipsa est increata imago. Ille per insufflationem animatus est; hic in servi forma visus est. Illius domus est paradisus; huius, coelum sedes est. Ille lingua est creaturae; hic, caput Ecclesiae. Ille manum in arborem extendit, mortemque decerpserit;² hic manus in cruce expandit, mundumque in ulnas accepit: ac clamat in Evangelii: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me*

¹ Rom. V, 14.

² Gen. III, 6.

κύσω πρὸς ἐμαυτόν». Ἐκεῖνος γυναικα ἔσχεν ἐπίθουλον· οὗτος Παρθένον
ἔσχε θάλαμον.

1213 VI. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ, δὲ PG 65, 700
προφῆτα; Τῇ τῆς ἐνανθρωπήσεως, δὲ Παρθένος οὐφρανὸν ἐμιμήσατο· δὲ
ἐκ γαστρὸς ἐξεπήδησαν ἀκτῖνες· δὲ ἐκ μήτρας προέκυπτε σαρκωθεὶς ἥλιος·
δὲ τὸ φῶς ἐσχηματίσθη ἀνθρωπείᾳ μορφῇ· δὲ τὸ τόκος τοῦ τεχθέντος, οὐκ
ἀρχή, ἀλλ' ἀνατολή. «Καὶ ἐπέστρεψε με, φησίν, ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί,
καὶ ἦγειρε με, δὲν τρόπον ὅταν ἐξηγέρθη ἀνθρωπος ἐκ τοῦ ὑπνου αὐτοῦ». Τίς
ὁ ἄγγελος; ὁ τὴν Μαριὰμ εὐαγγελισάμενος. Τίς δὲ ὑπνος; ὁ τοῦ νόμου και-
ρός. «Ωσπερ γάρ ἐν τῷ ὑπνῳ τὸ βλέφαρον τὴν κόρην καλύπτει, οὕτως ἐν τῷ
νόμῳ τὸ κάλυμμα τὴν καρδίαν ἐσκέπασε. «Καὶ εἶπεν πρός με· Τί σὺ βλέπεις;
καὶ εἶπον· Ἔώρακα, καὶ ἴδού λυχνία χρυσῆ ὅλη». Τίς οὖν ἐστιν ἡ λυχνία; ἡ
ἄγια Μαρία. Διὰ τί δὲ λυχνία; ἐπειδὴ τὸ ἄϋλον φῶς Θεὸν σαρκωθέντα ἔδά-
στασε. Διὰ τί δὲ χρυσῆ ὅλη; ἐπειδὴ καὶ μετὰ τόκον παρθένος ἔμεινε. Φησὶ
γάρ· «Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἐσται· οὐκ ἀνοιχθήσεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ
διέλθῃ δι' αὐτῆς, δὲ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ μόνος διελεύσεται δι' αὐτῆς·
καὶ ἐσται κεκλεισμένη, διότι δὲ ἡγούμενος καὶ ἐξελεύσεται καὶ κλείσει τὰς

*ipsum.*¹ Ille mulierem habuit insidiatrixem; hic in thalamum habuit
Virginem.

1213 VI. *In die illa dicit Dominus omnipotens.*² In qua die, o propheta? PG 65, 699
In die incarnationis, quando Virgo coeli quamdam speciem praetulit:
quando ex utero prosilierunt radii: quando sol incarnatus e matrice
prorupit: quando lux humanam figuram induit: quando partus eius
qui nascebatur, non initium, sed ortus fuit. *Et convertit me*, inquit,
*angelus qui loquebatur in me: et suscitavit me, sicut quando homo exci- tatur a somno suo.*³ Quisnam angelus? Is qui laeta faustaque annun-
tiavit Mariae. Quis somnus? Legis tempus. Quandoquidem ut in som-
no palpebrae pupulas obtegunt, ita legis tempore velamen cor ob-
texerat. *Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, et ecce candelabrum aureum totum.*⁴ Quid est ergo illud *candelabrum?* Sancta Maria.
Cur autem *candelabrum?* Quia immateriale lumen, nempe Deum in-
carnatum, portavit. Ut quid vero *aureum totum?* Quia etiam post par-
tum virgo permanxit. Ait namque: *Porta haec clausa erit. Non ape- rietur, et nullus transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel so- lus transibit per eam: et erit clausa, quoniam princeps et egredietur,*

¹ Io. XII, 32.

² Zach. III, 10.

³ Zach. IV, 1-6.

⁴ Ibid.

θύρας ὅπισθεν αὐτοῦ». «Οτι δὲ ή γαστήρ πύλη λέγεται, μάρτυς Ἰωδός λέγων· «Διὰ τί οὐ συνέκλεισε πύλας γαστρός μου»; Καὶ ὥσπερ ή λυχνία οὐκ αὐτὴ φωτὸς αἰτία, ἀλλὰ φωτὸς ὅχημα, οὕτως καὶ ή Παρθένος, οὐκ αὐτῇ Θεός, ἀλλὰ Θεοῦ ναός. «Καὶ τὸ λαμπάδιον, φησίν, ἐπάνω αὐτῆς». Τί τὸ λαμπάδιον; ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος, τὸ φῶς τῆς οἰκουμένης, ὁ λέγων· «Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου».

PG
65, 708

1214

Oratio III. De incarnatione Domini III. [...] Ὡ μυστήριον φρικτοῦ καὶ παραδόξου! Τίς εἶδε ποτε ὅτι βασιλεὺς καταδίκου σχῆμα ἐφόρεσεν; ἢ πότε ὀφθαλμὸς ὅλον ἔχωρησεν ἥλιον; πότε δὲ Θεῷ σάρξ κατ' οὐσίαν ἀτρέπτως ἡγάθη, εἰ μὴ χθές; ὅτε ή μὲν ἀγία Παρθένος τὴν σου γαστέρα ἐκήχρα· δὸς δὲ Λόγος δι' ἀκοῆς εἰσεπήδα· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τὸν ναὸν ἔζωαπλάστει· δὸς δὲ "Ὕψιστος εἰς δούλου μορφὴν ἑστὸν ἐκένου· τὸ δὲ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας ἐδάσταξε Παρθένου γαστήρ. Ὡ γαστήρ οὐρανοῦ πλατύτερος! ὁ τόκος σωτηρίας φόρτος! Ὡ κοιλία πηλοῦ καὶ πλαστοῦ νυμφῶν! Ὡ ὕδιν κοσμικῆς ἀμαρτίας λύτρον! Ὡ μυστήριον, οὗ τὸν τρόπον ἐρμηνεῦσαι οὐ δύναμαι! Ὡ τόκος, οὐκ ἀρχὴν ὑπάρξεως Θεοῦ, οὐ τροπὴν φύσεως, οὐ

et fores post se claudet.¹ Uterum autem portam vocari, testatur Iob dicens: *Cur non conclusit portas uteri mei?*² Et sicut candelabrum non est lucis causa, sed lucis vehiculum: ita etiam virgo non est ipsa Deus, sed Dei templum. *Et lampas,* inquit, *super ipsum.* Quidnam est *lampas?* Deus Verbum incarnatum, lumen orbis terrae, is qui dicit: *Ego sum lux mundi.*³

PG
65, 707

1214

Oratio III. De incarnatione Domini III. [...] O plenum horrore ac miraculo sacramentum! Quis regem unquam vidit rei habitu induitum? Vel quis oculus universum comprehendit solem? Quandonam vero caro secundum substantiam Deo immutabiliter unita est, praeterquam heri? Quando sancta quidem Virgo suum uterum commodavit: Verbum autem per aurem insiliit; ac Spiritus sanctus vivum efformavit templum; Altissimus in servi se formam exinanivit;⁴ ac demum divinae istud dispensationis mysterium, uterius virginalis portavit. O uterum coelo latiore! O prolem salutis sarcinam! O alvum luti ac figuli thalamum! O fetum, mundi peccati redemptionis pretium! O mysterium, cuius modum explicare nequeo! O partum, non qui initium existentiae divinae, aut naturae mutationem, vel diminutionem potentiae, aut denique separationem ab aeterno genitore, sed qui Dei ac carnis substantialem unionem; nativitatis benedi-

¹ Ezech. XLIV, 2-3.² Iob. III, 10.³ Io. VIII, 12.⁴ Philipp. II, 7.

μείωσιν δυνάμεως, οὐ χωρισμὸν τοῦ ἀνάρχου γεννήσαντος, ἀλλὰ Θεοῦ καὶ σφρόκὸς συνουσιωμένην ἔνωσιν, εὐλογίαν γεννήσεως, Θεοῦ ἐπιδημίαν, ἐξ αἰώνος ἐν τῷ Θεῷ ἀποκεκρυμμένον θαῦμα, φύσεων ἀδιαίρετον μυστήριον, κατάρας λύσιν, ἀποφάσεως ἀνατροπήν, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Γίου τὴν ἄναρχον ὑπαρξίν, καὶ τὴν ἐκ Παρθένου κατὰ σάρκα γέννησιν, καὶ τὴν παρὰ πάσης τῆς κτίσεως προσκύνησιν, τῷ δήμῳ παντὶ κεχαρισμένος καὶ εὐαγγελισάμενος. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ υράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

1215

Oratio IV.¹ In natalen Domini, I. Λαμπρὰ καὶ παράδοξος τῆς παρούσης ἑόρτης * ἡ ὑπόθεσις· λαμπρὰ μὲν, ὅτι ἔνην ἀνθρώποις σωτηρίαν ἐπανήγαγεν· παράδοξος δέ, ὅτι τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐνίκησεν ὁ τόκος. Φύσις μὲν γάρ ἐνοεῖται τὴν τεκοῦσαν μητέρα· ἡ δὲ χάρις καὶ τεκοῦσαν ἔδειξε, καὶ παρθένον ἐφύλαξε, καὶ μητέρα ἐποίησε, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν οὐκ ἔθλαψεν. “Ω γῆς ἀσπόρου καρπὸν βλαστησάσης οὐράνιον! “Ω Παρθένος ἀνοίξασα τῷ Ἀδάμ τὸν παράδεισον, μᾶλλον δὲ τοῦ παραδείσου ἐνδοξοτέρα ὑπάρχουσα! ‘Ο μὲν γάρ Θεοῦ γεώργιον γέγονεν, ἡ δὲ κατὰ σάρκα Θεὸν αὐτὸν ἐγεώργισε. Δεῦτε οὖν πάντες, τῆς τοῦ Δεσπότου μητρὸς μήπως καὶ τοὺς γάμους χορεύσωμεν· παρθένος γάρ ἐστι γάμων ἀμύητος, καὶ γάμων ἀδόητος· ἀλλὰ τὰς ἀνυμφεύτου αὐτῆς ὀδῖνας τιμήσωμεν. Μήτηρ γάρ καὶ ἀνευ γάμων ἐγένετο· καὶ ἀνδρὸς πεῖραν οὐκ ἔλαβε· καὶ ὀρφανὸς ὁ παῖς οὐχ εὐ-

PG
65, 708
*709

---

ctionem; Dei adventum; miraculum a saeculo in Deo absconditum; maledictionis solutionem; condemnationis eversionem; unius eiusdemque Filii aeternam existentiam, ac eius ex Virgine secundum carnem generationem; ac demum adorationem quam omnis impendit creatura, populo universo donavit, laetoque ac fausto gaudio annuntiavit. Ipsi gloria et imperium, in saecula saeculorum. Amen.

1215

Oratio IV.¹ In natalem Domini, I. Praeclarum ac admirabile praesentis * solemnitatis argumentum: praeclarum quidem quod novam hominibus revexerit salutem; admirabile autem, quod partus naturae leges evicerit. Nam natura quidem agnoscit puerperam; at gratia, puerperam pariter effecit, ac custodivit virginem: exhibuitque matrem, nec quidquam integritatem laesit. O terram non satam, quae coelestem fructum protulit! O Virginem, quae Adamo paradisum reseravit! Imo, quae ipso paradiso gloriosior exstitit. Nam paradi-
sus quidem Dei cultura fuit; haec autem Deum ipsum carnis ratione excoluit. Agite hue itaque omnes, non quidem matris Domini nuptias choreis ac tripudio celebraturi: virgo enim est nuptiarum expers ac omnino nuptiarum exsors: sed eius innuptae partum honoribus prosecuturi. Tametsi enim innupta, mater effecta est, nec tamen est experta virum: ac neque puer orphanus invenitur, ac orbus

PG
65, 707
*710

¹ Oratio dubia, secundum Lau 164. Exordium enim est simile exordio Homiliae I Theodoti Ancyran. Vide n. 1188.

ρίσκεται. Δεῦτε ίδωμεν γαστέρα Παρθένου πλατυτέραν τῆς κτίσεως. Ό γάρ
ἐκεῖ μὴ χωρούμενος, ἐνταῦθα ἀστενοχωρήτως ἔχωρησε, καὶ ὁ ἐν τῇ χειρὶ¹
καὶ αὐτὴν τὴν τεκοῦσαν βαστάζων μετὰ πάντων, ὑπὸ ταύτης ἐν γαστρὶ βα-
στάζεται. Δεῦτε ίδωμεν τὴν ἀλατόμητον πέτραν ἐν τῇ παρθενικῇ ἀράγη²
ὑπερφυῶς φερομένην, καὶ τὴν φύσιν μὴ βλάπτουσαν, καὶ τὸν κόσμον ἐδρά-
ζουσαν. Δεῦτε ίδωμεν νηὸς ποντοπορούσης ἀθεώρητον πορείαν, τῆς βυθι-
σάσης μὲν τὸν ἀρχέκακον, ἀλιευσάσης δὲ τὸν πρωτόπλαστον· ής καὶ ἡ εἴσο-
δος ἀνιστόρητος, καὶ ἡ ἔξοδος ἀνερμήνευτος. Δεῦτε ίδωμεν τὸν νοητὸν δριψ,
τὸν τῇ θυγατρὶ τῆς Εὔας προσομιλοῦντα, καὶ τὸ γραμμάτιον τῆς παρακοῆς
ἀκυροῦντα. Δεῦτε ίδωμεν καὶ τὸ φῶς τῆς θεότητος, ὃς διαφανοῦς τοῦ σώ-
ματος, τὰς ἀκτῖνας ἐκπέμπον τῆς χάριτος.

PG 65, 709 II. Γυναικες τρεχέτωσαν, διτι γυνὴ οὐ θανάτου δεικνύει φυτόν, ἀλλὰ ζωῆς
τίκτει καρπόν. Παρθένοι συντρεχέτωσαν, διτι παρθένος ἔτεκεν, οὐχὶ τὴν παρ-
θενίαν αἰσχύνουσα, * ἀλλὰ τὴν ἀφθαρσίαν σφραγίσασα. Ἐξῆλθε γάρ τὸ βρέ-
φος, καὶ ἀκεραίους τοὺς χιτῶνας τῆς γαστρὸς ἀπέλιπε, τοιοῦτον ἀφεὶς ἐν
προσθήκῃ τῆς χάριτος, οἵς εὗρε τὸ τῆς φύσεως ἐργαστήριον. Μητέρες τρε-
χέτωσαν, διτι μήτηρ παρθένος τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς διὰ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς
διωρθώσατο. Θυγατέρες συντρεχέτωσαν, διτι μητρικῆς παρακοῆς οὔδριν,

patre. Agite, intueamur Virginis uterum mundo ipso ampliorem:
quem enim ille capere non poterat, hunc iste capiens non arctatur:
atque is qui et ipsam genitricem cum universis aliis manu portat,
idem ipse in utero ab ea portatur. Agite, videamus non excisum
lapidem,¹ in virginali gestatum uteri tunica ac ventris aranea, nec
quidquam laudentem naturam, sed mundum fulcientem. Agite, na-
vis mare pervagantis² viam oculos fugientem conspiciamus; quae
nimirum auctorem mali profundo merserit; primum vero formatum
hominem expiscata, ex imo gurgite extraxerit: cuius et ingressus
admirabilis sit, et egressus ineffabilis. Agite, spiritalem aspectemus
serpentem sermones cum Evae filia miscentem,³ ac contumaciae
libellum abrogantem. Agite ipsam contueamur divinitatis lucem,
quasi e pellucido corpore gratiae radios emittementem.

PG 65, 710 II. Accurrant mulieres, quod mulier non mortis arborem ostendat, sed pariat fructum vitae. Concurrant virgines, quod Virgo pepererit, nedum non * violata virginitate, sed et obsignata integritate. Prodiit enim infans, et integras uteri tunicas reliquit, ac naturae opificinam, quo repererat modo, dimisit, augens gratiae cremento. Accurrant matres eo quod Virgo mater, inobedientiae arborem vitae
arbore emendavit. Concurrant filiae, quod inobedientiae maternae

¹ Dan. II, 34.

² Prov. XXX, 19.

³ Gen. III, 1.

θυγατρὸς ὑπακοή ἔξεδίκησε. Πατέρες τρεχέτωσαν, διὰ τὸν ἐπ' ἐσχά· τῶν αἰώνων τεχθέντα Πατέρα. Βρέφη συντρεχέτωσαν, διὰ τὸ ἐν φάτνῃ σπαργανούμενον βρέφος. Ποιμένες τρεχέτωσαν, διὰ τὸν ἐκ τῆς παρθενικῆς ἀμνάδος προελθόντα ποιμένα. «Ο γάρ ποιμὴν τὴν ξενοπαγῆ τοῦ σώματος περιέθετο δοράν· καὶ ὁ λύκος ὡς ἀμινὸν ἰδὼν περιέτρεχεν κεχηνώς· ἀλλὰ τοὺς μὲν ὀδόντας ἡκόνησε, τῶν δὲ σαρκῶν τοῦ ἀμώμου οὐκ ἵσχυσε γεύσασθαι. «Ἡ γάρ σάρξ αὐτοῦ οὐκ εἶδε τὴν διαφθοράν». Ο γάρ ἀμινὸς τὸν λύκον ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἔξεμέσαι ἡνάγκασεν ἐξ αὐτῆς τῆς γαστρὸς τοῦ παμφάγου θηρός, ὡς τὸν Ἰωνᾶν ἔξελκύσας ἐκ τοῦ κῆτους τὸν ἄνθρωπον. Βασιλεῖς συντρεχέτωσαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀνθ' ἀλουργίδος τὰ σπάργανα περιέθετο. «Αρχοντες τρεχέτωσαν, ὅτι ὁ ὄρχων τῆς εἰρήνης ἐν τῷ παρθενικῷ ἐργαστηρίῳ χαλκεύσας τὸ ὅπλον τοῦ σώματος, καὶ στομώσας αὐτὸ τῇ ἀχράντῳ θεότητι, τὸν πολέμιον διάδολον δι' αὐτοῦ ἐθανάτωσεν. «Πατοι συντρεχέτωσαν, ὅτι ὁ ἐπουράνιος τὸν ἐπίγειον κατέλαβεν ὑπατον· δίφρον ἔχων καλλιπρεπῆ τὴν Θεοτόκον παρθένον Μαρίαν· τόγαν ὑπατικήν, τὴν ἀσπορον σάρκα, λίθους ἔχουσαν τιμίους τῶν ἀγίων τοὺς βίους· μαργαρίτας ἀτιμήτους, τῶν προφητῶν τὰς πολυτιμήτους προρόήσεις· οὐ χρυσὸν σκορπίζων τῆς ἀταξίας τὸν αἴτιον, ἀλλ' εὐσπλαγχνίαν βραβεύων τῆς σωτηρίας τὴν πρό-

iniuriam, filiae obedientia vindicarit. Accurrant pati^{es}, propter eum qui novissimis saeculis natus est Pater. Concurrant infantes, eius causa qui infans in praesepio pannis involvitur. Accurrant pastores, propter ortum ex agna virginali pastorem. Pastor namque, novum compactam induit corporis pellem; vidensque lupus agni speciem, in eum hians undeaque incurrit. Verum dentes quidem acuit; carnes tamen Agni immaculati nec delibare potuit; nam *eius caro non vidit corruptionem*.¹ Etenim Agnus ipse lupum occidit, ac quos ille a saeculo tenebat, ventrem edacis ferae evomere compulit; sic humatum extrahens genus velut olim Ionam e ventre ceti.² Concurrant reges, quod Rex gloriae pro regali trabea fasciis involutus sit. Accurrant principes, quod Princeps ille *pacis*³ in virginali opificina, corporis arma eudens, eaque incontaminata deitate durans, iisdem diabolum hostem interemerit. Concurrant consules, quod coelestis terrestrem assumpserit consulem, pulchram habens ac decoram sellam curulem, sanctam Dei genitricem Virginem Mariam: consularem vero togam, nullo carnem sataui semine, pretiosis illam intextam ac ornatam lapillis, nempe sanctorum vitis ac eorum rebus gestis; inaestimabilibus margaritis, praeclaris nempe prophetarum vaticiniis; non qui aurum disperget pravitatis auctorem, sed qui mise-

¹ Act. II, 31; Ps. XV, 10.

² Ion. II, 11.

³ Isa. IX, 6.

ξενον. Ἰδιῶται τρεχέτωσαν, δτι ὁ κριτής ἰδιωτικὸν ἴματιον περιέθετο, ἵνα τὸν κλέπτην διάδολον δι' αὐτοῦ θηράσῃ κρυπτόμενον, καὶ ἐκθωρακίζῃ ὅπλούμενον. Ξένον τὸ ἔνδυμα, καὶ καινότατον τὸ ἴματιον· καὶ ἡ πῆξις παράδοξος, ὡς ἀνθρωπίνης τέχνης ἀμέτοχος. Ὡ παρθένε, κόρη ἀπειρόγαμε, καὶ μήτηρ ἀλόχευτε· πόθεν λαθοῦσα τὸ ἔριον κατεσκεύασας ἴματιον, δ σήμερον δεσπότης τῆς κτίσεως ἐνεδύσατο; ποῖον δ' εὑρες ἴστωνα γαστρός, ἔνθα τὸν ἄρρενα φυλάττει γάρ τάξιν τῷ παρθενικῷ τόκῳ τὸν λόγον. Ἰμάτιον σαρκὸς δίχα κοινωνίας ἀνδρὸς οἶδα ποιεῖν. Ὁ ἐμὸς ἴστος ῥυπαρὰ ποιεῖ τὸ ἐνδύματα. Ἐνεδύσατο δὲ Ἀδάμ, καὶ ἐγυμνώθη, καὶ φύλα συκῆς μετ' αἰσχύνης περιεθάλετο. "Οθεν εἰς διόρθωσιν τοῦ φθαρέντος χιτῶνος, ἡ σοφία ἑαυτῇ τὸν *χιτῶνα τοῦ σώματος ἐν τῷ παρθενικῷ ἐργαστηρίῳ, κερκίδι θεῖκῆς ἐργασίας ἔξυφάνασα περιέθετο.

*713

PG
65, 713

III. Θέλω δὲ διὰ τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους, καὶ τὴν Παρθένον ἐρωτῆσαι. 1217
Εἰπέ μοι, Παρθένε, τίς σε μητέρα πρὸ τῶν γάμων ἐποίησε; πῶς μήτηρ ἐγένου, καὶ παρθένος διέμεινας; πληροφόρησον τοὺς Ἰουδαίους, δτι παρθένος ἐγένησεν· ἔμφραξον τῶν ἀπίστων τὰ στόματα. Ἡ δὲ τῇ δυνάμει μοι ἀποκρίνεται· Πῶς ξενίζονται οἱ Ἰουδαῖοι, δτι παρθένος ἐγένησεν; καὶ οὐ ξε-

*714

PG
65, 714

ricordiam salutis conciliatricem praemio donet. Accurrit plebs, quoniam Iudex plebeio amictu indutus est, ut eo latitantem capiat furem diabolum, armatumque exspoliat. Mirum sane, ac perquam novum indumentum; texturaque admirabilis, utpote absque humanae artis ope. O Virgo, puella innupta, ac sine puerperio sordibusque mater, undenam accepta lana vestem hanc contexuisti, quam mundi Dominus hodie induit? Ecquodnam textrinum uteri iugum invenisti in quo inconsutilem tunicam illam intexeres? Audiendum, loco Virginis, naturam suadeo: ordine enim ac ratione, virginali partui sermonem servabit. Ego, inquit, haudquaquam carnis vestimentum absque viri consuetudine intexere novi. Mea textura immunda facit indumenta. Induit * Adam, atque nudatus, ficus se foliis pudore operuit.¹ Ideireo ad corruptam vitiatamque instaurandam tunicam, ipsa Sapientia corporis tunicam in virginali opificina divinae operationis radio contextam assumpsit.

III. Verum ipsam quoque Virginem infidelium iudeorum causa percontari libet. Dicito mihi, o Virgo, quis te ante nuptias matrem fecit? Quonam pacto mater evasisti, et virgo permansisti? Fidem iudeis astrue, peperisse Virginem: obstruito infidelium ora. Porro illa in haec mihi verba velut respondet. Quid rei novitate stupent iudei, quod Virgo peperit? Nec virgam aridam praeter naturam

1217

1217

¹ Gen. III, 7.

νίζονται πῶς ῥάθδος ξηρὰ παρὰ φύσιν ἐθλάστησε; Βλέπουσιν ἀρρίζον βα-
κτηρίαν ὑπὸ στέγην βλαστήσασαν, καὶ οὐκ ἐρωτῶσι πόθεν, ἢ πῶς· καὶ περὶ
ἔμου μελετῶσιν ἀεί; «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν». Βλέπουσι τὸ βρέφος, καὶ πράγματα ῥάπτουσι τῇ τεκούσῃ καὶ πατέρᾳ ζητοῦ-
σιν, οὕτω μητέρᾳ παρθένον ἀναγινώσκουσιν. Ἡ πατέρα ζητεῖς, ὁ Ἰου-
δαῖς, τοῦ σῆμερον γεννηθέντος υἱοῦ; ἀκουε τοῦ βοῶντος: «Κύριος εἶπεν πρός
με· Γίός μου εἴς σύ ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε». Οὐκ ἐγώ σου πρὸ αἰώνων γεν-
νήτωρ, καὶ ἄλλος δέ σου σήμερον τεχθέντος πατήρ. Εἴτε ἀπάτωρ λεγέσθω δ
σήμερον τεχθείς, ὁσπερ οὖν καὶ ἔστιν· εἴτε ἐμὸς ὀνομαζέσθω υἱός. Εἰς γάρ
υἱὸς ἀπὸ δύο πατέρων γεννᾶσθαι οὐ πέφυκεν. «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε».
Σήμερον γάρ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ τῆς παρθενικῆς νεφέλης ἀνέτειλεν.
«Ο λαὸς γάρ δὲ καθήμενος ἐν σκότει, εἰδεις φῶς μέγα». Σήμερον δὲ σπορος κόκ-
κος ἐκ τῆς ἀγεωργήτου πεδιάδος ἐθλάστησε, καὶ δὲ λιμώττων κόσμος εύ-
φραίνεται. Σήμερον χωρὶς μίξεως τόκος ἥνθισεν ἐκ τῆς ἀλοχεύτου γαστρός,
καὶ πᾶσα ἡ κτίσις τῷ ἀπάτορι βρέφει προσφέρει τὰ ζένια [...] «Χαῖρε, κε-
χαριτωμένη, δὲ Κύριος μετὰ σοῦ», καὶ ἐκ σοῦ, καὶ πρὸ σοῦ ἐν σοὶ εἰσελθών,
ὅς ηὐδόκησε· καὶ ἐκ σοῦ ἔξελθών, ὃς ἥθελησε· πρὸ σοῦ, * ὃς πρὸ πάσης *⁷¹⁶

germinasse stupent? ¹ Virgam vident sub tecto nulla radice produ-
centem germen, nec unde, vel quomodo percontantur: de me vero
iugiter meditantur? *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium.*² Infantem vident, ac dolos genitrici nectunt: eiusque exquirunt pa-
trem, cuius matrem Virginem legunt. Patremne quaeris, o iudee,
eius Filii qui hodie natus est? Audi in haec verba clamantem: *Do-
minus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te.*³ Non ego te
ante saecula genui; ac aliis tui hodie nati exsistit pater. Vel *sine
patre*⁴ dicatur qui hodie natus est, uti revera est; vel meus Filius ap-
pelletur. Unus quippe Filius, duplici patre nasci non potest. *Ego hodie
genui te.* Hodie namque iustitiae Sol e virginē nube ortus est: *Popu-
lus enim qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.*⁵ Hodie granum
illud non satum ex inulta campestri terra germinavit; mundusque
famelicus laetatur ac gaudet. Nulla hodie mistione effloruit partus
ex impolluto utero, omnisque natura infanti sine patre offert munera
[...] *Ave, gratia plena, Dominus tecum;*⁶ et ex te, ac ante te. In te ut
ei placuit, illapsus: ex te ut voluit, egressus: ante te, ut ante omnem

¹ Num. XVII, 8.

² Isa. VII, 14.

³ Ps. II, 7.

⁴ Hebr. VII, 3.

⁵ Isa. IX, 2.

⁶ Lc. I, 28.

ἐπινοίας, ἀρρήτως, ἀρρέστως, ἀγαστῶς, ἀμυήτως, ἀμιάντως, ἀπαθῶς, ἀμαρτύρως, ἀμεσοτεύτως, ἀνεπιτάτως, ἀφράστως, καὶ θεοπρεπῶς γεννηθεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· ἐν οὐρανοῖς, ἀμήτωρ· ἐπὶ γῆς, ἀπάτωρ. «Δόξα γάρ ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ»· νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

717 Oratio V,² II. [...] 'Αλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἡ Θεοτόκος Μαρία. "Ον 1218 γάρ ἔκεινοι πάντες ἐν αἰνίγμασιν εἶδον, αὕτη ἐν γαστρὶ σαρκωθέντα ἔδασταις· καὶ οὐδὲν ἐνεπόδισε τὴν ἀρρήτῳ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ Λόγου. "Ογκος; ἀλλ' ὑλικὸν πάθος· ἀλλ' ὅγκου καὶ πάθους δὲ Λόγος ἀλλότριος. 'Ελαττώματος τοιούτου μέγεθος; ἀλλ' ἡ Θεότης οὐ περιγράφεται. Μῆσος; ἀλλ' ἦν ἀναπλάττων οὐκ ἐμολύνθη, ἐν αὐτῇ σαρκωθείς, καὶ ἐξ αὐτῆς γεννηθείς, οὐκ ἐμιάνθη· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δόξαν φέρει τῷ βασιλεῖ τὸ φιλάνθρωπον. Τόκος; ἀλλ' οὐκ ἐλάττωσε τόκος τὸ δικαρχον. 'Η ἐνανθρώπησις; ἀλλὰ μεταβολὴν ἡ θεία φύσις οὐχ ὑπέμεινεν. "Εχειν κατὰ σάρκα μητέρα; ἀλλ' οὐκ ἀπώλεσε τὸ εἶναι κατὰ θεότητα ἀμήτωρ. Φάτνη; ἀλλὰ τὸν τοῦ πατρὸς οὐκ ἐγύμνωσε κόλπον. Σπήλαιον; ἀλλ' οὐδέποτε τῷ θρόνῳ ἡ Τριάς ἐνέλειψεν. Οὐδὲν τοίνυν ἐν βίῳ, οἷον ἡ Θεοτόκος Μαρία. Περίελθε δή, ὡς ἀνθρωπε, τὴν κτίσιν

*715 animi cogitatum, ineffabili rationale, incorrupte, mirabiliter, ex natura impollute, imparabiliter, * sine teste, sine medio, nulla alteratione ineffabiliter, ac ea quae Deum deceat, rationale, ex Deo et Patre genitus: qui in coelis sine matre, in terra sine patre est. *Gloria* namque *in altissimis Deo, et in terra pax; in hominibus bona voluntas;*¹ nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

PG 65, 718 Oratio V,² II. [...] Verum nihil eiusmodi est, ut cum Dei genitrice 1218 Maria comparari possit. Ipsa enim, quem illi in aenigmate viderunt, incarnatum in utero portavit, nihilque huic Dei Verbi dispensationi obstitit. Quid enim? Molesne? At haec materialis affectio est: Verbum autem, tum molis, tum affectionis expers est. Tantae minorationis magnitudo? At divinitas non definitur. Sordesne? At qui eam formans nulla contraxit sordes, neque in ea incarnatus et ex ea genitus, contraxerit: quin potius humanitas illa ac clementia, Regi gloriosa exsistit. Partusne editio? At principii expertem non imminuit partus. Incarnatio? At natura divina mutationem non pertulit. Num matrem habere ratione carnis? At non amisit, ut ne sine matre sit ratione deitatis. Praesepe? At non denudavit paternum sinum. Spe-lunca? At nunquam Trinitas throno defuit. Nihil itaque in mundo eiusmodi est, qualis Dei genitrix Maria. Cunctas res creatas, o homo,

¹ Le. II, 14.

² Oratio haec est *Procli*; in conversione autem syriaca additur alia Oratio Attici Constant († 465). (cf. RPhTh 545 et Lau 164-165).

τῷ λογισμῷ, καὶ βλέπε εἰ ἔστιν ἵσον ἡ μεῖζον τῆς ἀγίας καὶ Θεοτόκου Παρθένου. Περινόστησον τὴν γῆν· περιβλεψαι τὴν θάλασσαν· πολυπραγμόνησον τὸν ἀέρα· τοὺς οὐρανούς τῇ διανοίᾳ ἐρεύνησον· τὰς ἀράτους πάσας δυνάμεις ἐνθυμήθητι, καὶ βλέπε εἰ ἔστιν ἄλλο τοιοῦτον θαῦμα ἐν πάσῃ τῇ κτίσει.

1219

III. [...] Προσκυνεῖται καὶ ἡ Μαρία, ὅτι γέγονε μήτηρ, καὶ δούλη, καὶ νεφέλη, καὶ θάλαμος, καὶ κιβωτὸς τοῦ Δεσπότου. Μήτηρ, ἔτεκε γὰρ τὸν βουληθέντα τεχθῆναι. Δούλη, διμολογῶ γὰρ φύσιν, καὶ κηρύττω τὴν χάριν. Νεφέλη, ἐκ Πνεύματος γὰρ ἀγίου συνέλαβεν, ὃν ἀπαθῶς ἔτεκε. Θάλαμος, ὡς ἐν νυμφῶν γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος ἐν αὐτῇ κατεσκήνωσε. Κιβωτός, οὐ τὸν νόμον βαστάσασα, ἀλλὰ τὸν νομοθέτην κυριορήσασα. Δι' ὅπερ εἴπωμεν πρὸς αὐτήν· «Εὔλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν», ἡ μόνη τῆς Εὔας θεραπεύσασα τὴν λύπην· ἡ μόνη τὰ τῆς στεναζούσης ἀπομάζασα δάκρυα· ἡ μόνη τὸ κοσμικὸν βαστάσασα λύτρον· ἡ μόνη τὸν θησαυρὸν τοῦ μαργαρίτου πιστευθεῖσα· ἡ μόνη ἀνευ ἡδονῆς δύχωθεῖσα, καὶ ἀνευ πάθους τεκοῦσα· ἡ μόνη τὸν Ἐμμανουὴλ, ὡς ἡθέλησεν αὐτός, γεννήσασα. «Εὔλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου»· ὁ καρπός, οὐχ ὁ σπόρος· τὸ ἄνθος, οὐ τὸ πάθος· τὸ ἀπαύγασμα, οὐ τὸ κτίσμα· ὁ σύνθρονος, οὐχ ὁ δοῦλος· ὁ ἥλιος,

PG
65, 720

cogitatione percurre, ac perspice, num quidquam sanctae Virginis ac Dei genitricis Mariae aequale sit, aut ipsa fortasse maius. Terram undique lustra; circumspicito mare; sedulo perserutare aerem; coelos mente excute: invisibiles omnes virtutes animo expende, ac vide, num aliud eiusmodi miraculum in universis creatis invenire sit. [...]

1219

III. [...] Veneratur et Maria, tanquam quae mater ancillaque, et nubes thalamusque, ac arca Domini effecta sit; mater, eum namque peperit, qui voluit nasci; ancilla, quippe naturam confiteor, et praedico gratiam; nubes, concepit enim de Spiritu sancto, quem illaesa integritate peperit; thalamus, in ea etenim ut nuptiali thalamo Deus Verbum habitavit; arca, non quae legem portaverit, sed quae legislatorem pepererit. Quapropter dicamus ei: *Benedicta tu in mulieribus*,¹ quae sola Evae moerori medelam attulisti, sola ingemiscens absterrsere lacrymas; sola redemptionis mundi pretium portaveris; sola creditum margariti thesaurum acceperis; sola sine voluptate gravida effecta sis, ac sine dolore pepereris; sola Emmanuel, qua ipse voluit ratione, partu edideris. *Benedicta tu in mulieribus*, et *benedictus fructus ventris tui*;² fructus, inquam, non sementis; flos, non passio; splendor, non creatura; coaequalis Patri, non servus; sol, non arena; qui adoratur, non qui creatur; redemptionis pretium, non

PG
65, 719¹ Lc. I, 28.² Lc. I, 42.

οὐχ ἡ ψάμμιος· ὁ προσκυνούμενος, οὐ τὸ κτίσμα· τὸ λύτρον, οὐχ ὑπόχρεος.
«Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου».

^{PG}
^{65, 721} IV. Ἀντὶ πάντων εἰς εὐφημίαν ἀρκεῖ σοι ὁ προφήτης, βοῶν· «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει». Εἶπε τὸ θαῦμα, καὶ τὸν τρόπον ἐσίγησε. «Καὶ τέξεται υἱόν». Ἐκήρυξε τὴν ὀδῖνα, καὶ τὴν σχέσιν οὐκ ἐνόθευσε. «Καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ· εἶπε τὸ μυστήριον, καὶ τὴν κλῆσιν ἐδόρνησεν· «Ο ἐστι μεθερμηνεύμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Τὸν τεχθέντα Θεὸν ἐκήρυξε, καὶ Ιουδαίων ἐφίμωσε στόματα.

^{PG}
^{65, 732} Oratio VI, VI. [...] Σύμβολον γάρ ἔφερεν ἡ προσομιλοῦσα βάτος τότε τῷ πυρί, τῆς ἀσπόρως συλλαβδούσης Παρθένου τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, τὸν ἐκ τούτου ἀνατέλλοντα τοῦ ἀμοιλύντου παστοῦ, ἵνα τὰ ἔθνικὰ ὅδατα θερμάνῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

^{PG}
^{65, 732} VII. Πολλοὶ γάρ εἰσιν, οὓς μόνον εἰς τὸν οὐρανόν, κατὰ τὸν Δαᾶδ, τὸ στόμα τιθέντες, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τῆς γῆς φέροντες, καὶ τὴν καθαρότητα τῆς Παρθένου ἐγγύθεν πολεμοῦντες. Ἰνα οὖν μὴ κατὰ τοὺς ἡδυπαθεῖς καὶ γεώδεις ἀνθρώπους, καὶ ἡμεῖς καταπίπτωμεν, ἀκούοντες τοῦ εὐαγγελιστοῦ

aeris debitor. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.*

^{PG}
^{65, 722} IV. Omnium vice, quae tui praeconio dici queunt unus tibi propheta abunde sit ad laudis cumulum, qua clamat; *Ecce virgo habebit in utero.*¹ Miraculum dixit, sed modum reticuit. *Et pariet filium.* Praedicavit partum, nec relationem adulteravit. *Et vocabunt nomen eius Emmanuel.* Mysterium protulit, altaque velut tonitruī voce appellationem edixit. *Quod interpreteris, Nobiscum Deus.*² Natam prolem claro praeconio Deum dixit, ac iudeorum ora obstruxit.

^{PG}
^{65, 731} Oratio VI,³ VI. [...] Rubus quippe, igni per id tempus commistus, Virginis gessit symbolum, quae verum illud lumen concepit sine semine: Solem, inquam, illum iustitiae, ex impolluto illo oriturum thalamo, ut iuxta Scripturam gentilium aquas excalefaceret.⁴

^{PG}
^{65, 731} VII. Etenim multi sunt, qui non solum os suum in coelum ponant, uti David ait, sed et linguam ferant super terram,⁵ Virginisque integritatem eominus impugnent. Ut ne igitur eum voluptuosis terrenisque hominibus nos quoque dilabamur, audientes evangelistam in haec verba loquentem: *Ante quam ipsi convenient, inventa est in*

¹ Isa. VII, 14.

² Matth. I, 23.

³ Viri docti hanc Orationem dubitant esse Procli; ipsa enim confectionem aliquam posteriorem subiit (cf. RPhTh, 545).

⁴ Isa. LXIV, 2.

⁵ Ps. LXXII, 9.

λέγοντος: «Πρινή συνελθεῖν αὐτούς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἀγίου· καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἵνα οὖν ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον»· μήπως ἐντεῦθεν μετὰ τὸν θεῖον τόκον νομίζεσθαι, τὴν μὲν Παρθένον πεπαῦσθαι τῆς ἀγνείας, τὸν δὲ Ἱωσήφ ἔχεσθαι τῆς γαμικῆς συναφείας. Παρακαλῶ οὖν τοὺς πνευματικούς πνευματικῶς δέχεσθαι τὰ πνευματικά, καὶ μὴ καταφέρεσθαι εἰς τὸ * τῆς σαρκὸς πάθος, ἀγνοοῦντας τὸ τῆς Γραφῆς βάθος.

1223

VIII. Μάθωμεν ποίαν ἔχει ἔννοιαν τοῦ Ἱωσήφ ἡ ἀγνοία. Τὸ τελούμενον ἐν τῇ Παρθένῳ μυστήριον οὐκ ἐγνώριζε· ποίου διάκονος ὑπῆρχε θαύματος. Οὐκ ἐγίνωσκεν δτὶ δ προφητεύμενος Χριστός, ἐκ τῆς μεμνηστευμένης αὐτῷ ἐτίκτετο γυναικός. Οὐκ ἦδε δτὶ δ κατὰ Μωϋσέα Προφήτης, ἐκ τῆς ἀπειρογάμου προήρχετο κόρης. Οὐκ ἐμνήσκετο δτὶ ναὸς ἥδυνατο γενέσθαι Θεοῦ, ἡ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ πεπλασμένη πηλοῦ. Οὐκ ἐγίνωσκεν δτὶ ταῖς ἀγράντοις τοῦ Δεσπότου χερσί, ἐκ τοῦ παρθενικοῦ πάλιν πλάττεται παραδείσου δ δεύτερος Ἀδάμ. Οὐκ ἦδε δτὶ δ ἀρχῶν τῆς ζηρᾶς δημιουργεῖται ἀνευ σπορᾶς. Οὐκ ἐγίνωσκεν δτὶ δ Ἱσραηλιτική ποτε γῆ τὸν ζωοποιὸν δώσει καρπόν. [«Καὶ ἡ γῆ ἡμῶν, φησί, δώσει τὸν καρπὸν * αὐτῆς»]. Ὡγκώθη τῆς Παρθένου ἡ κοιλία, καὶ ἐτρώθη τοῦ Ἱωσήφ ἡ καρδία· εἶδε τὴν ἐπαρσιν τῆς γαστρός, καὶ

PG
65, 733

utero habens de Spiritu sancto: ¹ et non cognoscebat eam donec peperit Filium suum primogenitum; ² ne quando ex illis verbis existimaverimus, amisisse quidem beatam Virginem post divinum partum, virginitatem, Iosephum vero nuptiale habuisse consortium. Observero itaque spiritales viros, ut spiritualiter spiritalia suscipiant, neve non percipientes * altum sacrae Scripturae sensum, in affectum carnalem praecipites ferantur.

*734

1223

VIII. Discamus quem Iosephi ignoratio sensum habeat. Nimirum nesciebat mysterium quod in Virgine peragebatur: cuius, inquam, miraculi foret minister. Nesciebat prophetarum oraculis praeannuntiatum Christum ex despontata sibi uxore nasciturum. Non noverat Prophetam illum Moysi similem ³ ex puella innupta processum. Non meminerat potuisse eam effici Dei templum, quae ex mundo erat formata luto. Latebat eum, ex virginali rursus paradiso intermeratis Domini manibus plasmari secundum Adam. Non cognoscebat terrae principem sine semine procreari. Non intelligebat Israeliticam quandoque terram, fructum daturam vivificum: *Et terra, inquit, nostra dabit fructum suum.*⁴ * Intumuit Mariae uterus, et Iosephi eor

PG
65, 734

*735

¹ Matth. I, 18.² Matth. I, 25.³ Deut. XVIII, 15, 18; Act. III, 22.⁴ Ps. LXXXIV, 13.

ἀπέγνω τῆς ἀγνείας τὸ μυστήριον παντελῶς· ἐθεώρησεν ἐγκύμονα, καὶ εἰς μέγιστον κατέπεσε κλύδωνα· προσέσχε πεφορτωμένην, καὶ ὑπενόησε πεφθαρμένην. Οὐκ ἔστιν ἡ τῆς γνώσεως ἀποστέρησις, συνουσίας ὑπόπτευσις, ἀλλ' ἐπίτασις ἀπιστίας κατηγορίας, καὶ οὐ μακροθυμίας τὸ πρᾶγμα. "Ηκουε τοῦ λέγοντος ἀγγέλου· «Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν τὴν γυναικά σου»· καὶ μακροτέραν ποιεῖ τοῦ δισταγμοῦ τὴν μελέτην. Οὐ πιστεύω, φησί, τὴν σύλληψιν, ἐὰν μὴ κατίδω τὴν γέννησιν· ἐὰν μὴ θεάσωμαι τὸ βρέφος, οὐκ ἀπελαύνω τῆς ἀγνωσίας τὸ νέφος· ἐὰν μὴ ὅψομαι τὸν πρωτότοκον υἱόν, οὐκ ἀποφορτίζομαι τὸν ἀτοπώτατον λογισμόν· ἐὰν μὴ ἤδω τὸν νοητὸν ἥλιον ἐπαρθέντα, οὐ πείθομαι ὅτι ἡ νοητὴ σελήνη μένει ἐν τῇ τάξει τῆς παρθενίας. Τί δέ; τοῦτον περιπτύξομαι τὸν λογισμόν, καὶ οὐκ ἔρχομαι εἰς τὸν χωρισμόν; "Ερχομαι· οὕτω γάρ τῶν ἀνθρώπων κάμε ἐκκλῖναι τὸν ὄνειδισμόν, καὶ ταύτην τὸν ἔννομον διαφυγεῖν σωφρονισμόν. 'Οποίων γάρ ἀπήρξατο πρὸς αὐτὴν λόγων, ἀπιστῶν εἰς τὸν θεῖον λόγον ὀκούσωμεν.

PG
65, 737

1224

X. Τότε λοιπὸν τίς ἦν ἡ Παρθένος ὁ Ἰωσὴφ ἐπληροφορήθη, ὅτε καὶ τίς ἦν ὁ γεννηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐδιδάχθη. «Ἐγερθεὶς γάρ, φησί, παράλαβε τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ». Οὐκέτι λέγει· «Τὴν γυναικά σου. 'Ο δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω». Τότε τὴν τῆς ψυχῆς ἀπέθετο δειλίαν, ὅτε τὴν ἀγγε-

sauciatum est. Ventris tumorem vidit, ac castitatis mysterium deploratum omnino habuit. Inspexit gravidam, et in maximam incidit agitationem. Attendit onustam prole, venitque in mentem fuisse vitiatam. Non est cognitionis defectus, suspectus concubitus, sed incredulitatis contentio. Habet res criminationem, non longanimitatem. Audivit dicentem angelum: *Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam*,¹ amplioremque dubietatem meditatur. Non credam, inquit, conceptionem, nisi videro nativitatem. Nisi lumen aspexero, ignorantiae nebulam minime dispellam. Nisi primogenitum oculis ipse cernam, nimis absurdam cogitationem nunquam excutiam. Nisi spiritalem solem elevatum spectavero, haud unquam spiritalem lunam in virginitatis ordine permanere credam. Quid vero? Hanc animo cogitationem foveam, nec ad separationem procedam? Procedam utique. Sic enim, cum ego hominum declinabo convicia, tum ipsa, sancita lege effugiet supplicia. Nam rogo, audiamus, quibus eam verbis affari coeperit cum divino incredulus esset oraculo.

PG
65, 738

1224

X. Tunc demum Ioseph, quaenam esset Virgo certo comperit, cum etiam quisnam esset qui natus erat, ab angelo didicit. *Surgens enim, inquit, accipe puerum, et matrem eius*.² Non iam amplius dicit, *Coniugem tuam. Qui potest capere capiat*.³ Tunc animi timiditatem

¹ Matth. I, 20.² Matth. II, 13.³ Matth. XIX, 12.

λικήν ἐθεάσατο χοροστασίαν· τότε τὴν γαστέρα ἐμακάρισεν, ὅτε τὸν ἀστέρα κατενόησε· τότε τοὺς λογισμοὺς τῶν σαρκικῶν ἀπέθετο γάμων, ὅτε τοὺς θηρσαυροὺς τῶν ἀνατολικῶν ἐδέξατο μάγων· τότε ἐκυρώντας τὸν ἀστέρα Συμεὼν τὸ βρέφος ἐβάσταζε· καὶ ὡς Θεὸν ἐδόξαζε· καὶ ἦν πρότερον ἀπεστρέφετο ὡς ἀκρατῆ, ὑστερὸν ἀπεδέχετο ὡς ἀγνήν· ἦν ἐλοιδόρει ὡς ἄχρωμον, ὑμολόγει ὡς ἀμεμπτον· ἦν ἀπήλαυνεν ὡς βέβηλον, ἵκετευεν ὡς ἀσπιλον· ἦν ἀπωθεῖτο ὡς ἀναιδῆ, περιεποιεῖτο ὡς θεοφιλῆ· ἦν ἐκάλεσε δημοσίᾳ μανάδα, παρεκάλει ὡς ἀγίαν ἀμνάδα. Οὕτως δὲ Ἰωσήφ, ἔως οὗ ἔτεκεν ἡ Παρθένος τὸν Κύριον, οὐκ ἐγίνωσκε τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον· ἔως οὗ ἐδιλάστησε τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας, ἀμφέβαλεν εἰς τὸ ἄφθαρτον δένδρον τῆς ἀγνείας· ἔως οὗ ἐτελεσφορήθη τὸ δράγμα τῆς χαρᾶς, οὐκ ἐξηράνθη ἡ ὑποψία τῆς φθορᾶς. Οὐκ ἔστιν ἡ τοιαύτη *ἀγνωσία τοῦ δικαίου κατηγορία· οὐδέ *⁷⁴⁰ ἔστιν ὑπὸ κατάγνωσιν, διτι τῇ θείᾳ συλλήψει ἐξ ἀγνοίας ἐπήνεγκε μέμψιν. *Ω γὰρ δὲ Θεὸς μαρτυρεῖ δικαιοσύνην, τίς τούτῳ δύναται ἐπαγαγεῖν ἀφροσύνην; Οὕτω γὰρ ἦν τὸ μυστήριον ἀκατάληπτον ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, καὶ τοσοῦτον τοῦ μυστικοῦ ἐτύγχανε τόκου τὸ παράδοξον, ὃπου γε καὶ αὐτῇ ἡ ἀγία Παρθένος τὸν Θεὸν Λόγον ἐβάσταζε, καὶ εἰς τὸν τοῦ ἀρχαγγέλου λόγον ἐδί-

excussit, cum angelici chori tripudium vidi. Tunc beatum edixit uterum, cum stellam consideravit.¹ Tunc carnalium nuptiarum cogitationes abiecit, cum Magorum orientis thesauros accepit. Tunc se ipse deplorabat, cum Simeon infantem gestabat,² atque ut Deum glorificabat: quamque prius quasi incontinentem aversabatur, eam postea ut pudicam et castam complectebatur: cui ut impudicae conviciabatur, huic ut irreprehensae ac inculpatae habebat laudem: quam ut profanam repellebat, supplex ut illibatam observabat: quam ut impudentem protrudebat, ut piam ac religiosam sibi vindicabat, quam publice maenadam vocitaverat, ut agnam sanctam obsecrabat. Ita plane Ioseph: Non cognoscebat dispensationis mysterium, donec virgo peperisset Dominum. Haesitavit anceps de incorrupta castitatis arbore, donec illa fructum salutis germinasset. * Non exaruit in eo corruptionis suspicio, donec laetae segetis manipulus ad maturitatem venisset. Nihil ignoratio eiusmodi viro iusto criminis est; nec ullo modo est reus, quod ignorans divinam incusaverit conceptionem. Cuius enim Deus iustitiam testimonio approbat, ei quis insipientiae crimen inferat? Adeo enim erat humana mente incomprehensibile sacramentum, adeoque mirabile arcani partus miraculum; quando et sancta ipsa Virgo Deum gestabat Verbum, ancepsque animi erat de

*739

¹ Matth. II, 10.² Lc. II, 25 ss.

σταζε· τῷ σαρκουμένῳ ἐξ αὐτῆς ἔσωθεν ἔχαιρε, καὶ τῷ διαλεγομένῳ ἔξωθεν πρὸς αὐτὴν ἀντέλεγε· τὸν θησαυρὸν τῆς ζωῆς περιεπτύσσετο, καὶ τὸν ἀσπασμὸν τῆς φωνῆς διελογίζετο.

PG
65, 753

1225

XVII. Ποίοις οὖν ἐγκαμίων χρώμασι τὴν παρθενικὴν διαγράψω εἰκόνα; ποίοις ἐπαίνων δόκιμασι τὸν ἀσπιλὸν τῆς ἀγνείας φαιδρύνω χαρακτήρα; Αὕτη τὸ ἄδυτον τῆς ἀναμαρτησίας ἱερόν· αὕτη ὁ ἡγιασμένος τοῦ Θεοῦ ναός· αὕτη τὸ χρυσοῦν τῶν ὀλοκαυτωμάτων θυσιαστήριον· αὕτη τὸ θεῖον τῆς συνθέσεως θυμίαμα· αὕτη τὸ ἄγιον τῆς χρίσεως ἔλαιον· αὕτη τὸ πολύτιμον τῆς πιστικῆς νάρδου ἀλάδαστρον· αὕτη τὸ ἱερατικὸν ἐφούδ, τὴν τοῦ Θεοῦ μηνύουσα βουλήν· αὕτη ἡ τὸν ἑπτάμυζον λύχνον βαστάζουσα χρυσῆ λυχνία· αὕτη ἡ κεχρυσωμένη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν κιθωτός, σώματι καὶ πνεύματι ἡγιασμένη, ἐν ᾧ τὸ * χρυσοῦν ἔκειτο θυμιατήριον, καὶ ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ ἡ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ τὰ λοιπὰ [περιέχουσαν], περὶ ὃν ἔμπροσθεν εἴρηται. Αὕτη ἡ πρωτότοκος ἀζυζ, καὶ πυρὸς δάμαλις, ἡς ἡ σποδός, τὸ ἐξ αὐτῆς ληφθὲν τοῦ Κυρίου σῶμα, τοὺς κεκοινωνημένους ὑπὸ τοῦ μολυσμοῦ τῆς ἀμαρτίας καθαρίζει. Αὕτη ἡ βλέπουσα κατὰ ἀνατολὰς πύλη, ἡ διὰ τῆς Δεσποτικῆς εἰσόδου καὶ ἔξόδου κλεισμένη εἰς τὸν αἰῶνα. Αὕτη ὁ καινὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης

*756

angeli verbo: gaudebat intus de incarnato ex ipsa; eique qui foris alloquebatur, contradicebat: complectebatur thesaurum vitae, vocemque salutationis animo volvebat.

PG
65, 754

1225

XVII. Quibus ergo encomiorum coloribus virginalem depingam imaginem? Quibus laudum praeconiis incontaminatum exornabo castimoniae characterem? Est haec penetrale innocentiae sacrarium; est sanctificatum Dei templum; aureum altare holocaustum; divinum compositionis thymiana; sacrum unctionis oleum; pretiosum nardi pistici alabastrum.¹ Haec, sacerdotale ephod divinam signans voluntatem; haec, aureum candelabrum septem ellychniorum lucernam portans; haec, area intrinsecus et extrinsecus deaurata, corpore scilicet et spiritu sanctificata, in qua erat *thuribulum aureum, et urna aurea habens manna,² ac reliqua complectens, de quibus supra. Haec, primogenita illa iugi expers ac rufa vitula, cuius cinis,³ Domini scilicet corpus ex ea assumptum, inquinatos ab impura peccatorum lue emundat. Haec, porta ad orientem respiciens,⁴ propter Domini per eam ingressum egressumque in perpetuum clausa. Haec, novus Novi Testamenti tomus,⁵ per quam festine spoliatum

¹ Io. XII, 3.² Hebr. IX, 4.³ Hebr. IX, 13.⁴ Ezech. XLIV, 1.⁵ Isa. VIII, 1.

τόμος, δι' ἡς τῶν δαιμόνων δέξεως ἡ δυναστεία ἐσκυλεύθη, καὶ τῶν ἀνθρώπων ταχέως ἡ αἰχμαλωσία προενομεύθη. Αὕτη τὰ τρία μέτρα τῆς ἀνθρωπότητος· Ἐλλήνων, Πρωμαίων, Ιουδαίων, ἐν ᾧ [ἥ] ἀρρήτος τοῦ Θεοῦ σοφία τὴν ζύμην τῆς οἰκείας ἔκρυψεν ἀγαθότητος. Αὕτη τῆς πατρικῆς εὐλογίας δὲ ἀγρός, ἐν ᾧ δὲ τῆς Δεσποτικῆς οἰκονομίας ἔκειτο θησαυρός. Αὕτη ἡ βασιλικὴ ναῦς, ἡ τὸν πλοῦτον ἐκ Θάρσεις εἰσκομίζουσα, ἐκ τῆς ἑθνικῆς προσφέρουσα χώρας τῶν ἑθνῶν τὴν ἐπιστροφὴν τῷ βασιλεῖ τῆς ἀνω Ιερουσαλήμ. Αὕτη ἡ καλὴ τῶν Ἀσμάτων νύμφη, ἡ τὸν παλαιὸν χιτῶνα ἀποδυσαμένη, καὶ τοὺς νομίμους πόδας ἀποπλυναμένη, καὶ μετὰ αἰδοῦς τὸν ἄφθαρτον νυμφῶνα ἐν τῷ αὐτῆς ταμείῳ ὑποδεχομένη. Αὕτη ἡ σκηνὴ τῶν πιστῶν, ἡ τὴν ἔμψυχον τῆς οἰκονομίας κιβωτὸν βαστάσασα, καὶ διὰ τῶν πρωτοτοκουσῶν δαμάλεων, τῶν δύο Διαθηκῶν, ἐπὶ τὴν ἀπλανὴν τῆς σωτηρίας ὁδὸν κατευθυνομένη. Αὕτη ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἀφ' ἣς Θεὸς ὅν δὲ ἀληθινὸς Ἰησοῦς μετὰ τὸν ἐνναμηναῖον τοῦ ἐμδρύου χρόνον ἔξεπορεύετο. Αὕτη ἡ ἕσωθεν καὶ ἔξωθεν ἡ σφαλτωμένη θίβη, συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ κεκοσμημένη, ἐν ᾧ δὲ πνευματικὸς Μωϋσῆς ἐκ τοῦ νοητοῦ διασώζεται Φαραὼ· οὗ θυγάτηρ, τοιτέστιν ἡ ἑθνικὴ Ἐκκλησία, ἐν ταῖς παρθενικαῖς ἐκτρέφουσα ἀγκάλαις, ὑπισχγεῖται

est imperium daemonum, citoque humana dirempta captivitas. Haec, trina humani generis mensura,¹ graecorum scilicet, romanorum ac iudeorum; in qua ineffabilis Dei sapientia fermentum bonitatis sua abscondit. Haec, paternae benedictionis ager,² in qua Dominicæ dispensationis thesaurus repositus fuit. Haec, navis regia quae de Tharsis divitias portat;³ quae, inquam, coelestis Regi Hierusalem ex gentilium regione gentium conversionem afferat. Haec, pulchra Canticorum Sponsa,⁴ quae veterem exuit tunicam, lavitque legales pedes, ac Sponsum immortalem in suo ipsius thalamo reverenter suscepit. Haec, tabernaculum fidelium, quae animatam oeconomicæ portaverit arcam, ac per primiparas iuvencas, utrumque, inquam, Testamentum, in rectam salutis viam directa sit. Haec, tabernaculum testimonii, ex qua verus Iesus cum Deus esset, post statum embryonis novem mensium tempus, egressus est. Haec, fiscella intrinsecus ac extrinsecus bitumine illita, nimirum prudentia ac pietate exornata, in qua spiritalis Moyses e mystico salvatur Pharaone:⁵ cuius filia, gentilis nempe Ecclesia, in virginis ulnis nutriendis, matri ipsi lactanti aeternae vitae mercedem daturam promittit. Haec,

¹ Matth. XIII, 33.

² Gen. XXVII, 27.

³ III Reg. X, 22.

⁴ Cant. IV, 7.

⁵ Exod. II, 3.

δώσειν αὐτῇ τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸν μισθόν. Αὕτη τὸ πέμπτον τοῦ ἀψευδοῦς φρέαρ ὅρκου, ἐν ᾧ τὸ ὕδωρ ἔδρυσε τῆς ἀθανασίας διὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Κυρίου παρουσίας, ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς πέμπτης διαθήκης. Πρώτη γάρ ἐγράφη ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ· δευτέρα ἐπὶ τοῦ Νῶε· τρίτη ἐπὶ τοῦ Ἀδραάμ· τετάρτη ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· καὶ πέμπτη ἐπὶ τοῦ Κυρίου· ἐπειδὴ καὶ πεντάκις ἐξῆλθε τοὺς εὔσεβες μισθούμενος ἐργάτας εἰς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμπελῶνα· περὶ πρώτην ὥραν, περὶ τρίτην, περὶ ἑκτην, περὶ ἑνάτην, περὶ ἑνδεκάτην. Αὕτη ὡς τιθέμενος ἐν τῇ κοσμικῇ ἀλωνὶ ἀσπίλος τόκος, ἐν ᾧ ὁ σωτήριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὼν ὑετὸς πᾶσαν ἐξήρανε τὴν γῆν ἐκ τῆς ἀμέτρου φοράς τῶν κακῶν· καὶ πάλιν τὸν πόλον ἐξήρανε ἐκ τῆς * ὑπονοιστούσης ἴκμάδος τῶν παθῶν, καὶ τὴν γῆν ἐπλήρωσε τῆς ἀφθόνου δωρεᾶς τῶν ἀγαθῶν. Αὕτη ἡ ἐν τῷ οἰκῳ τοῦ Θεοῦ πεφυτευμένη κατάκαρπος ἐλαῖα, ἐξ ἣς τὸ ἄγιον Πνεῦμα τὸ σωματικὸν τοῦ Κυρίου λαβὸν κάρφος, τῇ χειμαζομένῃ τῶν ἀνθρώπων διεκόμισε φύσει, τὴν ἀναθεν εὐαγγελισάμενος εἰρήνην. Αὕτη ἡ εὐθαλῆς καὶ ἀφθαρτος παράδεισος, ἐν ᾧ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον φυτευθὲν πᾶσιν ἀκαλύτως χορηγεῖ τῆς ἀθανασίας τὸν καρπόν. Αὕτη τῆς καινῆς κτίσεως ἡ οὐράνιος σφαῖρα, ἐν ᾧ ὁ ἀειφανῆς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος πᾶσαν ἀπὸ πάσης ἀπήλασε

*757

quintus puteus veri iurisiurandi,¹ in qua immortalitatis aqua, per adventum Domini in carne, in plenitudine quinti foederis effluxit. Primum enim foedus scriptum est tempore Adami; secundum tempore Noë; tertium tempore Abrahae; quartum tempore Moysis; quintum denique tempore Domini: nam etiam quinques exiit, ut pios operarios in iustitiae vineam conduceret; nempe, circa horam primam, circa tertiam, circa sextam, circa nonam, circa undecimam.² Haec, incontaminatum vellus in mundi area positum, in quam salutis pluvia e coelo descendens,³ terram universam ab immensa malorum illuvie siccavit; rursumque vellus ipsum, a subsidente affectio-
num humore exsiccans, copioso bonorum munere terram replevit. Haec, oliva fructifera plantata in * domo Domini,⁴ ex qua Spiritus sanctus Dominici corporis ramum accipiens, tempestate iactato humano generi detulit, fauste de coelo annuntians pacem. Ipsa, floridus ac immarcescibilis hortus, in qua lignum vitae plantatum⁵ universis libere fructum immortalitatis praebet. Ipsa, novae creaturae coelestis globus, in qua Sol iustitiae nunquam occidens, omnem ab ani-

*758

¹ Gen. XXVI, 32.² Matth. XX, 1.³ Iudic. VI, 37.⁴ Ps. LI, 10.⁵ Gen. II, 8.

ψυχῆς τῶν ἀμαρτιῶν τὴν νύκτα. Αὕτη τῶν παρθένων τὸ καύχημα· τῶν μητέρων τὸ ἀγαλλίαμα· τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα· τῆς Ἐκκλησίας τὸ διάδημα· τῆς ὁρθοδοξίας τὸ χάραγμα· τῆς εὐσεβείας τὸ σφράγισμα· τῆς ἀληθείας τὸ νόμισμα· τῆς ἐγκρατείας τὸ ἔνδυμα· τῆς ἀρετῆς τὸ φόρημα· τῆς δικαιοσύνης τὸ ὀχύρωμα· τῆς ἀγίας Τριάδος τὸ κατάλυμα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν διήγημα· «Πνεῦμα ἄγιον, φησίν, ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψιστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον κληθήσεται Γένος Θεοῦ». Αὕτῃ ἡ δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

- 1226 Oratio VII, III. [...] Ο Νῷε ἐκ ξύλων ἀσήπτων κιβωτὸν συνεπήξατο. ^{PG 65, 760}
ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστός, ὁ νοητὸς Νῷε, ἐκ τῆς ἀφθόρου Μαρίας τὴν τοῦ σώματος κιβωτὸν κατεσκεύασεν.

ma omni peccatorum noctem fugavit. Ipsa virginum gloriatio; matrum exsultatio; fidelium sustentatio; Ecclesiae diadema; rectae fidei expressa forma; pietatis signaculum; veritatis norma; indumentum temperantiae; vestis virtutis: iustitiae munitio; sanctae Trinitatis domicilium, iuxta quod habet evangelica narratio: *Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.*¹ Cui gloria, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

- 1226 Oratio VII, III. [...] Noë ex lignis incorruptilibus arcam compedit; at Christus hic, spiritalis Noë, ex Maria incorrupta corporis sibi arcam composuit. ^{PG 65, 759}

- 1227 Sermo IV, I. [...] Natus est igitur ex Virgine Christus, a qua carnem per oeconomiae rationem sumpsit, ut ipsi est libitum: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis;*² atque idcirco Virgo Dei mater evasit. Quomodo virgo post partum manserit verbis explicari nequit, neque item nativitas eius, propter incomprehensibile divini Verbi erga suam visibilem humanitatem mysterium. Nam secundum suam carnis dispensationem divinum Verbum visibile est; invisibile autem, quia manens quod erat, factum est quod non fuerat. Idem passibile est, et impassibile; passibile quidem in eo quod cernitur, impassibile vero, quatenus eius divinitatem de eadem Patris substantia esse cognoscimus. Porro est de substantia nostra, quia eadem humanitate praeditum, praeter peccatum. Iam vero Virgo, mater est, quia Verbum incarnatum sine semine edidit; sic tamen ut virginitatem retineat, propter mirabilem illius, qui sic voluit nativitatem. Ipsa mater est secundum substantiam naturae humanae divini Verbi, quod in ipsa incarnatum est, et apparuit, atque unitum est, iuxta sapien-

¹ Lc. I, 35.

² Io. I, 14.

tiam ac voluntatem eius, qui prodigia operatur. *Ex ipsis Christus in carne*, ut ait Paulus beatus.¹

<sup>PG
65, 846</sup> II. Cave enim putes, eum qui natus est, simplicem esse hominem, 1228 vel tantummodo esse Deum. Nam si Christus tantummodo homo esset, qui fieri poterat, ut sancta Virgo post partum etiam virgo maneret? Igitur dicamus hinc confieri, Christum in duabus naturis subsistere divinitatis atque humanitatis, unum esse Iesum Christum, unicum Filium Dominum Iesum Christum.

ACACIUS Melitenaeus († ante 449)

<sup>PG
77, 1469</sup> Homilia.² [...] Απαθής γάρ δών οὐ παρηγήσατο, ἀλλὰ τῷ παθητῷ συνά- 1229
^{*1472} ψας ἔκατόν, * οὕτω τὰ ὑπὲρ ἐμοῦ ἐδέξατο πάθη. Οὐκ ἀποστερῶ τῆς τιμῆς τὴν Θεοτόκον Παρθένον, ἢν αὐτῇ ἡ τῆς οἰκουνομίας ὑπηρεσία κεχρίσται. Καὶ γάρ καὶ ἀποποντούς, ἀγαπητοί, σταυρὸν μὲν τὸν ἐφύδριστον βαστάσαντα τοῖς θυσιαστηρίοις Χριστοῦ συνδοξάζεσθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἐκκλησίας ἐκλάμποντα φαίνεσθαι, τὴν δὲ ἐπὶ τοσαύτῃ εὐεργεσίᾳ δεξαμένην θεότητα, τῆς Θεοτόκου ἀποστερηθῆναι τιμῆς. Θεοτόκος οὖν ἡ ἀγία Παρθένος. Θεὸς γάρ ὁ ἐξ αὐτῆς τεχθείς, οὐκ ἐκεῖθεν τοῦ εἶναι τὴν ἀρχὴν λαθών, ἀλλὰ ἐκεῖθεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως δεξάμενος. Μή οὖν ἀμέριμνος

<sup>PG
77, 1471</sup> Homilia.² [...] Nam impassibilis corpori patibili semetipsum coniungens, passiones non recusavit, sed salutis meae gratia sustinuit.³ Deiparam Virginem eo honore non privo, quem dispensationis ministerium gratuito ipsi impertivit. Etenim, charissimi, absurdum fuerit, crucem ignominiosam, quae Christum portavit, cum altaribus Christi conglorificari, atque in fronte ecclesiae splendentem apparere; eam vero quae ad tantum beneficium deitatem suscepit, Deiparae honore privari. Deipara igitur est sancta Virgo. Deus enim est qui ex ea natus est, non quod initium ut esset ex ea sumpserit, sed quod ut homo fieret, principia inde hauserit. Ne igitur, o haere-

¹ Rom. IX, 5.

² Homilia in Concilio Ephesino dicta.

³ Gal. II, 20-21.

- PG 65, 693, 704, 720, 721, 736, 737, 740, 741, 744, 745, 749, 752, 765, 769, 792, 804, 809, 813, 836, 847, 848, 854, 860, 865, 868, 872, 875.
- PL 67, 412, 415, 417.
- S. MARCUS EREMITA (saec. v): PG 65, 1128.
- B. MARCUS DIADOCUS (saec. v): PG 65, 1145.